

Dr. Mirjana POPOVIĆ

TERMINOLOŠKO PLANIRANJE, KOMUNIKACIJA I STRATEGIJE ZNANJA

Sažetak

U radu se razmatra priroda terminoloških jedinica, globalna komunikacija i nacionalne strategije u specijalnim diskursima znanja. Terminološke jedinice posmatraju se kao lingvistički entiteti u predmetnim područjima nominovanih struka, a posebno se ističu kognitivna i pragmatička komponenta značenja termina koje se formalno adaptiraju prema tipu diskursa i prema svojim tematskim i funkcionalnim svojstvima. Terminološko planiranje sagledano je kroz niz aktivnosti na različitim nivoima komunikacije i standardizacije termina i terminoloških principa i metoda.

Ključne riječi: terminološke jedinice, diskursi znanja, komunikacija

1. Uvod

Terminologija je disciplina koja proučava jezičke jedinice u funkciji termina u pojedinim naukama. Stručni domeni ne mogu se regulirati ako ključni pojmovi nisu definirani, u protivnom bi postojale mogućnosti za različita tumačenja i pogreške. Terminologija je važna komponenta svih standardizacijskih aktivnosti. Terminološka standardizacija obuhvata:

- standardizaciju terminologije;
- standardizaciju terminoloških principa i metoda.

Međunarodna saradnja u području terminologije odvija se kroz mnoge institucije, od kojih su najbitnije:

- ISO/TC37, *International Standard Organization/Technical Committee (Terminology principles and co-ordination)*, osnovan 1947. ISO/TC37 priprema standarde i dokumentaciju koja se odnosi na principe, metode i domene terminologije u kontekstu višejezične

komunikacije i kulturoloških razlika. ISO uključuje i primjenjuje tehničku dokumentaciju u vezi sa strategijama povezivanja znanja putem elektronskih medija i premoštavanja razlika u kodiranju pojmova, a naročito upotrebu nacionalne i internacionalne terminologije.

- TERMNET, *International Network for Terminology*, osnovan 1979. u Beču, na inicijativu UNESCO-a. Bavi se standardizacijom terminologija, principa i metoda, te jezičkim planiranjem i upravljanjem.

Terminološka politika ili strategija sprovodi se na lokalnom i nacionalnom nivou i uključuje sljedeće činioce:

- demografske;
- kulturne, etnolingvističke i geolingvističke;
- sociopsihološke.

Aktivnosti na ovom planu tiču se promocije znanjâ, usklađivanja terminologija s kulturnim i jezičkim normama, prvo s nacionalnim, a zatim s međunarodnim. Grade se baze podataka i menadžment-sistem za terminologiju i specijalne jezike. U okviru komunikacionog i lingvističkog planiranja poseban značaj ima terminološko planiranje koje se odvija u skladu s obrazovnim, naučnim i kulturološkim strategijama i novim tehnologijama.

UNESCO je stalno isticao jezik u višejezičnim zajednicama kao ključni element kulturne raznovrsnosti i univerzalnog pristupa informacijama i znanju. Podrazumijeva se da manje jezičke zajednice moraju uložiti veće napore kako bi dostigle dogovorene standarde i bile konkurentne na tržištu terminoloških proizvoda i usluga.

Terminološka politika u društvenim zajednicama polazi od dokumenata Ujedinjenih naroda:

- Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948);
- Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima (1966);
- Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966)
- Deklaracija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim, etničkim, vjerskim i jezičkim manjinama (1992)
- Preporuke o promociji i upotrebi višejezičnog i univerzalnog pristupa virtuelnom prostoru (2003).

Navedeni dokumenti preporučuju nacionalnu terminološku politiku, ali kao višejezičnu i nerestriktivnu i što je moguće više usklađenu s preporučenim standardima. UNESCO je izradio i niz drugih dokumenata u vezi s terminološkom politikom u jezičkim zajednicama:

- terminologija u oblasti dokumentacije (1976);
- smjernice za terminološke politike (2005).

Objavljen je veći broj ISO standarda s tematikom terminologije koji pokrivaju pitanja naziva jezika, koncepte i međunarodne terminološke standarde, terminološke rječnike, računarsku primjenu i upravljanje u terminologiji, leksikografske simbole i prijevodnu terminografiju. Npr, standard ISO 860:1996 odnosi se na harmonizaciju koncepata i termina, a standard ISO 704:2000 na principe i metode u terminologiji.

U internacionalizaciji terminologije skraćenice nastale iz engleskih termina (najčešće su u pitanju akronimi) imaju visok komunikacijski potencijal sa stanovišta ekonomičnosti jezika i široko su prihvaćene u većini jezika. Kao primjer navodimo nekoliko termina tog tipa iz informacijskih i komunikacijskih tehnologija:

- GPL – opći jezik (*general-purpose language*)
- HLT – tehnologija za ljudski jezik (*human language technology*)
- ICT – informacijska i komunikacijska tehnologija (*information and communication technology*)
- LP – jezičko planiranje (*language planning*)
- LSP – jezik struke (*language for special purposes*)
- SPL – jezik struke ili posebni jezik (*special purpose language or specialized language*)
- NLP – obrada prirodnog jezika (*natural language processing*)
- TDB – terminološka baza podataka (*terminology database*)
- TMS – sistem upravljanja terminologijom (*terminology management system*).

2. Terminološko planiranje

Tradicionalna terminologija imala je semiotičke osnove u konceptu termina i danas se smatra da je bila restriktivna posebno u pogledu upotrebe termina u različitim područjima rada i znanja. Brojni seminari i rasprave o višedimenzionalnosti terminoloških jedinica omogućili su uspostavljanje

novih teorijskih postulata u vezi s kognitivnom i pragmatičkom komponentom termina (Castellví 2003). Na taj način terminološke jedinice tretiraju se kao integralni koncepti u diskursima znanja kao glavnog objekta terminologizacije. Terminološko planiranje uključuje politički kontekst, socioekonomsku situaciju, geolingvističke, demografske, kulturne i psihološke faktore, koji su važni u radu institucija koje se bave programiranjem i strategijama razvoja.

Međunarodne i nacionalne institucije koje pružaju terminološke usluge savjetuju i podupiru stručne timove u izradi nomenklatura i baza podataka, koje mogu imati oblik virtualne mreže informacija s povezivanjem na globalnom planu. Terminološko planiranje oslanja se na pisani jezik i tehnologije prilagođene za ljudski jezik, tj. HLT (tehnologija za ljudski jezik). Specijalizirani nazivi prihvaćeni su u općem jeziku u smislu globalizacije, odnosno povezivanja i predstavljaju mentalne konstrukte (kognitivne jedinice) organizovane u terminološke sisteme stručnih jezika i nauka. U svijetu se već koriste posebni računarski programi za usaglašavanje terminologija i međunarodnu standardizaciju jezičkih resursa. "Prije nego što se pristupi standardizaciji potrebno je utvrditi okvir i relacije prema prošlim i budućim aktivnostima. Kao polazna tačka dat je opis opće *ekologije* jezičkih resursa i njihovih međuodnosa u cilju upravljanja" (Ide, Romary 2007: 3). Pod ekologijom jezičkih resursa podrazumijevaju se prihvaćeni protokoli za primarne resurse kojima odgovaraju strukture znanja i lingvističke informacije kojima odgovaraju leksičke strukture. Protokoli su usklađeni preko opštih podataka (metapodataka) koji predstavljaju resurse jezika, pri čemu lingvistička notacija osigurava apstraktnost modela. Preko deskriptora se uspostavljaju kategorijalne veze i gradi terminološki sistem.

Ne treba gubiti iz vida složeno i dinamično međudjelovanje u procesu formiranja naziva i formiranja pojma (termina) na svakom stadiju terminološkog razvoja. Internacionalizacija termina samo je jedan od izbora u terminologiji. Vrlo važnu ulogu nose konteksti koji prikazuju funkciju naziva (termina) u diskursu i kao takvi podupiru definicije koje su u nekim slučajevima jedine informacije. Terminografija naročito insistira na sistemnosti termina u određenom predmetnom polju i šire u okviru terminološkog sistema. Dakle, pojmovni sistem (terminologija) gradi se povezanim definicijama. Treba se osvrnuti i na činjenicu da pojmovi nastaju i prema kulturnim običajima u pojedinim jezicima, naravno, u vezi s različitim jezičkim procesima (rekategorizacija riječi, semantički prenos,

posuđenice, prevedenice i drugo). Terminologije se grade i za nacionalne informacijske potrebe i zato se drže tradicije domaćih termina, ako su više puristički orijentirane, ili se više oslanjaju na međunarodne termine iz razloga konkurentnosti na tržištu znanja i tehnologija.

Terminološko planiranje tako je izbilo u prvi plan u mnogim zemljama i na različitim nivoima: nacionalnom, regionalnom, nivou lokalne zajednice, institucijskom i organizacijskom. Na strateškom nivou uočava se pozitivni potencijal sistemskog terminološkog planiranja (i posebno terminoloških politika) kao podrška informacijskim i inovacijskim politikama, te politikama promocije znanja i obrazovanja. ISO standardi u bibliotekarstvu, posebno nominacija predmetnih polja, primjer su koordinacije termina i usklađivanja s kulturnim i jezičkim normama različitih sredina, ali s jasnom orijentacijom na harmonizirajuća rješenja, tj. na međunarodne termine.

3. Lingvistički karakter terminologije

Terminologija ima dva područja: prvo se odnosi na predmetno polje unutar kojeg se proučavaju koncepti i njihovi designacije (termini, nazivi i simboli) i formulišu principi i metode proučavanja, te zadaci upravljanja i prezentiranja terminoloških podataka u jednom ili više jezika, a drugo se odnosi na skup termina koji pripadaju jeziku određene struke. Za teoriju terminologije fundamentalna je distinkcija između objekata, tj. entiteta vanjskog svijeta koje nazivamo konceptima, a koji predstavljaju bazne jedinice znanja (Valentios, Mantzari 2006).

U nauci o jeziku razlikuju se gramatička i lingvistička terminologija. *Gramatička terminologija* tradicionalno se veže za gramatičke sisteme, a *lingvistička terminologija* za opštejezičke metode i teorije. Glavno pitanje u okviru ove dvije terminologije jeste po čemu se *termin* razlikuje od *ne-termina* (Minović 1974). U slučaju termina bitna je samo veza oblika i pojma, a zanemaruju se konotacije, glasovna simbolika i dr. U tom smislu jedna od kraćih definicija bila bi: termin je bilo koji konvencionalni simbol koji predstavlja pojam definisan u predmetnom polju. Ova definicija dovoljno je široka da obuhvata kako termine vezane za određenu naučnu oblast ili više njih, tako i one vezane za pojedine sfere svakodnevnog života. Osnovne karakteristike termina jesu:

- Transparentnost – osobina termina da se već u samom nazivu vide i određene karakteristike pojma (*niskofrekventni signal, termometar, naglasak, glasovna jedinica*);

- Internacionalnost – osobina da je termin internacionalno prepoznatljiv, odnosno da se razlikuje u drugim jezicima samo fonetski ili morfološki (**analogija**, *rekonstrukcija*, *izoglosa*);
- Ustaljenost – osobina da je termin poznat i prihvaćen (*atom*, *logika*, *rečenica*, *padež*, *glagol*);
- Kratkoća – osobina svojstvena jednočlanim terminima (*natpritisak* ili *pritisak* koji je veći od atmosferskog pritiska);
- Sistemnost – uklopljenost u terminološki sistem, naročito prema tvorbenim elementima (*morfema*, *morfemski*, *morf fonološki*);
- Nedvosmislenost – osobina da se ostvaruje veza termina samo s jednim pojmom unutar jednog predmetnog polja (*biopsija*, *interpunkcijski znak*);
- Preciznost – osobina da termin u cjelini pokriva svoj pojam (*homo sapiens*, *kičmenjak*, *dubinska struktura*);
- Nesinonimnost – osobina da se ostvaruje veza pojma samo s jednim terminom unutar predmetnog polja (*algoritam*, *integral*, *aleksandrinac*);

Treba napomenuti da prilikom gradnje termina u svakom pojedinačnom slučaju nije moguće ostvariti sva navedena idealna svojstva, već je termin, po pravilu, rezultat kompromisa između navedenih zahtjeva.

Jezički pristup gradnji terminâ zasniva se na principima leksikologije. Termini se grade, opisuju i klasificiraju kao posebne leksičke jedinice. Ove jedinice definišu se unutar određenog predmetnog polja, ali kako postoje granična područja, definicije termina često referiraju i na druga predmetna polja, a prije svega na vanjezičku stvarnost koju nominiraju. Zato su terminološke teorije u vezi s ontologijom, logikom, epistemologijom i komunikacijskim teorijama. Lekseme koje postaju terminološke jedinice vežu svoje značenje za određene koncepte. Preko kognitivne komponente termini su jedinice mišljenja s utvrđenim značenjima. Uz termine se daju definicije i opisna značenja u nizu terminoloških jedinica. Metajezik nauke u načelu izrasta i oblikuje se prema pravilima prirodnog jezika. Dakle, u mentalnom leksikonu šire se i granaju značenja, a zadatak stručnih jezika je sistematizacija i harmonizacija termina. Stručni termini pripadaju specifičnom diskursu znanja u određenoj oblasti, a pragmatička komponenta realizuje se upotrebom.

Naporednost domaćih i stranih termina rezultat je upotrebe riječi različitog porijekla, te u pravom smislu to nisu sinonimi nego dubleti: *morfologija – nauka o oblicima riječi, fleksija – promjena riječi, nominacija – imenovanje*. Termini su jezički znaci za nominaciju stručnih i naučnih pojmova i imaju veoma ograničenu sposobnost dalje semantičke disperzije. Semantika termina uglavnom se tumači specifičnom sferom njihove upotrebe u jeziku nauke i struke. Dakle, termini se razlikuju od ne-termina (riječi opšteg fonda) upravo po tipu značenja. U sadržaju termina je samo *arhisema*, tj. apstrakcijom izdvojena pojmovna vrijednost realije na koju se odnosi nominacija. U gramatici, npr, termini *afiks, prefiks, sufiks i infiks* nominuju pojmove zatvorenog terminološkog sistema, a slično je i u svakoj drugoj nauci. Termini nastaju iz potrebe da se imenuju specijalni koncepti. Npr, termin *univerzalija* ima sljedeću odrednicu u *Enciklopedijskom rečniku moderne lingvistike*:

Univerzalija u LINGVISTICI, a posebno u GENERATIVNOJ GRAMATICI, naziv za svojstvo za koje se smatra da je zajedničko svim JEZICIMA: dokazivanje takvih pretpostavki jedan je od osnovnih ciljeva lingvističke teorije. Termin **univerzalna gramatika** upotrebljava da označi prvenstveni cilj onih koji smatraju da je krajnji zadatak lingvistike da odredi mogući oblik ljudske gramatike uopšte – a posebno ograničenja takvih oblika u stvarnosti. U najširem smislu, dakle, **jezičke univerzalije** bile bi ekvivalentne opštim strukturnim obeležjima ljudskog jezika, koje pojedini lingvisti opisuju pod takvim nazivima kao što su DVOJNOST, KREATIVNOST, REFLEKSIVNOST ili DISTANCIRANJE. U ovom smislu, univerzalije su građa za jednu teoriju o čovekovoju sposobnosti govora – onim svojstvima jezika koja su biološki nužna – na koju se gleda kao na značajan korak u sagledavanju ljudskih intelektualnih sposobnosti.

U generativnoj literaturi razlikuju se dve glavne vrste univerzalija. **Formalne univerzalije** u neophodni uslovi koji se moraju postaviti pri konstruisanju gramatika da bi ove mogle da dejstvuju. Tu spadaju broj KOMPONENATA, tipovi PRAVILA, konvencije vezane za RED (npr. CIKLUSI), tipovi TRANSFORMACIJA i tako dalje. **Supstancijalne univerzalije**, naprotiv, bile bi osnovni elementi u gramatici potrebni za analizu jezičkih podataka, npr. NP, VP, [+gravisni], [+apstraktni] i slično. Već prema tome u kojoj se KOMPONENTI gramatike javljaju, govorimo o "FONOLOŠKIM univerzalijama", "semantičkim univerzalijama" (up. "univerzalna SEMANTIKA"), "SINTAKTIČKIM univerzalijama" itd. Neke od tih kategorija zaista se mogu naći u svakom jeziku, ali za pojam supstancijalne univerzalije to nije od presudne važnosti. Traži se samo da to budu pojave koje se moraju definisati lingvističkom teorijom da bi se omogućile međujezičke generalizacije: to, dakle, nisu termini uspostavljeni za analizu samo jednog

jezika, nego su opšte primenljivi. Hipoteza o **univerzalnim osnovama** u generativnoj lingvistici kaže da se svi jezici mogu generisati pomoću istog skupa bazičnih pravila – mada se ova mogu shvatiti kao pravila BAZIČNE sintaktičke komponente ili kao skup semantičkih FORMACIONIH PRAVILA što zavisi od toga koja se teorija primenjuje (up. STANDARDNA TEORIJA i GENERATIVNA SEMANTIKA).

Predloženi su i drugi tipovi jezičkih univerzalija. Kvantitativna istraživanja donela su pojam **statističkih univerzalija**, tj. konstanta statističke prirode, kao što je odnos upotrebe pojedinih struktura. **Implikacione univerzalije** su generalizovani zaključci tipa "ako X, onda Y": npr. ako neki jezik ima određenu vrstu REDA REČI, imaće takođe i određenu vrstu GLAGOLSKE strukture. **Apsolutne univerzalije** su svojstva koja su zajednička svim jezicima bez izuzetka. **Relativne univerzalije** su opšte tendencije u jeziku, i u načelu mogu postojati izuzeci. (Crystal 1988: 265)

Kao što se vidi, navedeni termin *univerzalija* ima više značenja koja se moraju tumačiti u vezi s teorijom jezika koju je Chomsky definisao kroz odnos gramatike i uma. Atributska derivacija termina karakterizira svaku upotrebu termina koja je izvedena iz pojma univerzalnosti ljudskog. Putem metonimijskog razvoja značenja termin *univerzalija* ima više tipova značenja u filozofskom, logičkom, matematičkom i jezičkom smislu.

U rječnicima lingvističkih termina opisna definicija fokusira se na gramatiku (kao gramatički sistem) i lingvistiku (kao teoriju jezika).

U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* navodi se da je riječ *termin* (l. *terminus*), koja se već u latinskom upotrebljavala u nekoliko vrlo različitih značenja, preuzeta u tim značenjima u savremene jezike te tako može značiti: 1. riječ (l. *vox, verbum, vocabulum*), 2. izraz, izreka (l. *dictio*), 3. ime (l. *nomen*), 4. naziv (l. *appellatio*) ili stručni naziv, 5. dio ili član rečenice ili izreke (l. *pars vel membrum enuntiati, sententiae*) ili logičkog suda, 6. rok (Simeon 1969: 605). Termin u užem značenju jeste stručni naziv kojim se jednoznačno određuje samo jedna, strogo određena vrsta predmeta ili strogo određena pojava. Termine treba lišiti svih konotativnih značenja jer "riječ treba biti definicija stvari, te ona i kao termin treba zadržati svoje etimološko značenje". Još je F. de Saussure isticao da je prije svega važno odrediti sadržaj pojmova. Većina gramatičkih odrednica u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* navodi porijeklo riječi, a zatim njene upotrebe. Npr. u odrednici *tačka* (ruski *точка*, latinski *punctum*) dat je podatak da su je Rimljani upotrebljavali kao znak kojim su se odvajali dijelovi rečenice, stavci ili alineje; da je B. Šulek u stilistici za termin *tačka* koristio nazive

piknja, pik, tik; da u fonetici *tačka* označava mjesto artikulacije; *tačka kulminacije* je najviša tačka u intonaciji, a *tačka sličnosti* ima figurativno značenje (Simeon 1969: 616).

Jezička dimenzija u teoriji terminologije može se protumačiti jedino preko lingvističkih mehanizama i modeliranja termina kao terminoloških jedinica s kognitivnom i sa pragmatičkom komponentom značenja. Kad je u pitanju standardizacija lingvističke terminologije, treba imati u vidu i različite sociolingvističke kontekste (Bugarski 1986). Danas se u terminologijama obavezno uzima u obzir priroda diskursa i funkcionalnost termina na lokalnom i međunarodnom nivou. Tako je terminološko planiranje u uskoj vezi s aktivnostima terminološke standardizacije. Terminološko planiranje u velikoj je mjeri u skladu s potrebama i zahtjevima komunikacije u određenom području. S obzirom na to da terminološki podaci čine jezgro svake informacije i prezentacije znanja, svaka jezička zajednica nastoji razviti naučnu i tehničku terminologiju, a ponekad je prisiljena upotrebljavati strane termine u stručnoj komunikaciji (Nielsen 2006). Nacionalna terminološka baza podataka može sadržavati jednojezičke ili višejezičke terminološke podatke, a preporuka je da se uspostavi nacionalna terminološka politika kao višejezička i nerestriktivna (Infoterm 2005). Treba istaći da je terminološka politika javna strategija koja se formuliše na nivou političkog odlučivanja (Šćepanović 1996).

Imajući u vidu lingvistički karakter terminologije možemo dodati da iskustvo pokazuje različite pristupe i obrade terminoloških podataka. Društvene zajednice imaju različite potrebe i nivoe razvoja, ali se teži ka standardizaciji terminologije na principima i metodama terminološkog planiranja i afirmisanja znanja i obrazovnih tehnika. Ovo je podudarno s potrebom da se ubrzana globalizacija prati prevodima i prilagođavanjem terminologija u skladu s kulturnim i jezičkim normama manjinskih jezika. Očito je da terminološki razvoj u obrazovanju, nauci i kulturi predstavlja okosnicu *društva znanja*. Pod društvom znanja uobičajeno se podrazumijeva društveno-ekonomski sistem tehnološki razvijenih zemalja čija je privreda utemeljena na znanju koje se koristi kao značajan resurs kako u proizvodnji, tako i u procesima upravljanja. Menadžment danas raspolaže brojnim resursima i potrebno je razviti strategije korištenja i primjene znanja koja su dostupna putem novih tehnologija i mreže informacija međunarodnog karaktera.

4. Standardizacija gramatičkih i lingvističkih termina

Standardizacija terminologije uključuje niz aktivnosti i osnivanje institucija za standardizaciju kao preduslov kvaliteta i harmonizacije terminoloških sistema pojedinih nauka. U aktivnostima standardizacije lingvističkih termina, i naučnih termina općenito, primjenjuje se nekoliko kriterija:

- formalni – dužina, lakoća izgovora i pisanja, derivacioni potencijal, uklapanje u terminosistem;
- semantički – pojmovna adekvatnost, motivisanost i prozirnost, mogućnost definicije, preciznost, izražajnost, jednoznačnost/ višeznačnost, konotacije, sinonimi i homonimi, prisustvo i značenje termina u drugim jezicima, mogućnost razlikovanja termina od lekseme u svakodnevnoj upotrebi;
- pragmatički – prihvatljivost jezičkom osjećanju, ekonomičnost, stabilnost/ varijabilnost, krug korisnika, stepen odomaćenosti, ekvivalenti u drugim jezicima, mogućnost međujezičke ili međuvarijantne unifikacije;
- sociolingvistički – jezici i varijante sa stanovišta sistemskih mogućnosti u gramatičkom sistemu, vrijednosti koje kolektivi za njih vežu, stavovi purizma/internacionalizma koji utječu na vrednovanje porijekla termina, izvorni i prevedeni termini.

Terminološka praksa uglavnom je uključivala prva tri kriterija, dok se sociolingvistički orijentiranim istraživanjima više pažnje poklanja posljednjih decenija. Osnivanjem Instituta za jezik u Sarajevu 1973. otvorene su mogućnosti sistematičnijeg proučavanja jezičkih pitanja u Bosni i Hercegovini. U *Radovima* Instituta objavljeno je nekoliko istraživanja koja daju izvore i pravce razvoja gramatičke i lingvističke terminologije. Objavljena su istraživanja koja se odnose na kodifikaciju geografske, botaničke i školske terminologije, iza čega je uslijedilo izdavanje pravopisnih i terminoloških priručnika. U monografiji *Izvori srpskohrvatske gramatičke terminologije – uloga i mjesto Vuka Karadžića u njenom formiranju i standardizaciji* (Karadža 1984) date su karakteristike gramatičke terminologije u predvukovskom periodu. Proučena je Vukova gramatička terminologija kao sistem i terminološka tvorba. Monografija sadrži rječnik Vukovih gramatičkih pojmova-termina, kao i spiskove gramatičkih pojmova-termina kod Vukovih prethodnika. Pošto se standardnost jezika ne određuje samo na osnovu njegovog gramatičkog

sistema već i na osnovu leksikološkog inventara, monografija ima značaj kako sa sinhronijskog stanovišta, tako i sa stanovišta historije jezika, posebno historijske leksikografije. U tom smislu monografija potvrđuje stav da su terminologija, nomenklatura, norma, ortografija i frazeologija svojevrsna "nadgradnja" standardnog jezika. Između ostalog, u monografiji je priložen i abecedni spisak gramatičkih termina upotrijebljenih u *Bosanskom turskom učitelju* Ibrahima Berbića, štampanom u Carigradu 1893, gdje su po autorovoj ideji izlivena specijalna slova. Terminologija preuzeta iz arapskog jezika transliterirana je latinicom koja se upotrebljava u turskom jeziku. Posao transliteracije gramatičkih pojmova obavili su naučnici iz Orijentalnog instituta u Sarajevu.

U radu *Pokušaji ujednačavanja hrvatskosrpske gramatičke terminologije u XX stoljeću* (Stančić 1982) opisane su divergentne pojave u razvoju gramatičke terminologije u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave, u međuratnoj i poratnoj Jugoslaviji. Prihvatanje ujednačene pravopisne terminologije podržano je školskim gramatikama i pravopisima. U zaključcima Novosadskog dogovora (1954) istaknuto je i pitanje izrade zajedničke terminologije za sve oblasti ekonomskog, naučnog i kulturnog života.

U monografiji *Lingvistička terminologija u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave* (Stančić 1986) razmatra se planiranje jezika u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave i terminologija. Proučeni su termini iz akcentologije, dijalektologije, fonetike, morfologije i tvorbe riječi, zatim glagolski sistemi, sintaksa, pravopis i pisma. Sagledani su problemi terminološke standardizacije koja nije imala uslove za plansko ujednačavanje termina. *Gramatika bosanskog jezika*, objavljena 1890, ima 4 dijela: *Nauka o glasovima*, *Nauka o oblicima*, *Osnove ili nauka o tvorenju riječi* i *Sintaksa ili nauka o rečenicama*. Radi se o školskoj terminologiji koja i pored toga dobro ilustruje stanje u nauci o jeziku i njenoj terminologiji.

U knjizi *Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi: sličnosti i razlike* (Muratagić-Tuna 2005) dat je uporedni pregled pravopisnih termina sa stanovišta standardnojezičkih normi. Sagledano je aktuelno stanje u ortografskoj normi bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika koji su imali dug put zajedničkog razvoja.

Proučavanje gramatičke i lingvističke terminologije i dalje je jedan od najznačajnijih poslova u kodifikaciji standardnog jezika. Terminološka standardizacija je poseban kriterij u mjerenju standardnosti nekog jezika.

Pitanja su vezana za posuđivanje i kalkiranje termina, ali i za tvorbu unutar gramatičkog sistema u kojem se termini ne izdvajaju od pravila koja važe za leksiku u cjelini. Termini su sloj specijalne leksike i pripadaju specijalnim ili stručnim jezicima. Domeni stručnih jezika odnose se na sve struke i nauke i u procesu su stalnog dograđivanja, kategorizacije i sistemskog uređivanja.

5. Zaključak

Težište rada je na standardizaciji terminoloških jedinica u kontekstu globalnih i nacionalnih strategija znanja. Terminološke jedinice posmatraju se kao jedinice specijalnog jezika, a terminološko planiranje kao niz aktivnosti jezičkog i komunikacijskog planiranja. Detaljnije je razrađen gramatička i lingvistička terminologija, te principi i metode rada u području standardizacije terminologije.

Conclusion

The paper *Terminology planning, communication and knowledge strategies* focuses on the problem standardization of terminological units in the context of global and national knowledge strategies.

The paper analyzes terminological units as units of a special language and terminological planning as a range of activities in the field of language and communication planning. Particular focus is put on grammatical and linguistic terminologies, in view of discovering different principles and methods in the field of terminology standardization.

Key words: terminological units, discourses of knowledge, communication

LITERATURA:

1. Bugarski, Ranko (1983): "Sociolinguistic issues in standardizing linguistic terminology", *Language in Society*, vol. 12, No 1, 65-70.
2. Bugarski, Ranko (1986): *Lingvistika u primeni*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
3. Castellví, M. Teresa Cabré (2003): "Theories of terminology. Their description, prescription and explanation", *Terminology*, 9: 2, 163-199.

4. Erdeljac, Vlasta; Willer-Gold, Jana (2009): *Priroda stručne terminologije i problemi njezina učenja*, Odsjek za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
5. Ide, Nancy; Romary, Laurent (2007): "Towards international standards for language resources", *Text, Speech and Language Technology*, vol. 37, 263-284.
6. ISO/TC37 (2010): *Terminology and other language and content resources*, www.iso.org; 23. 5. 2010.
7. Infoterm (2010): *Terminology Standardization, Terminology Management, Terminology Planning*, www.infoterm.info/standardization; 23. 5. 2010.
8. Infoterm (2005): *Guidelines for Terminology Policies: Formulating and implementing terminology policy in language communities (Smjernice za terminološke politike)*; preveli: Lana Hudeček i Luka Vukojević, UNESCO, Pariz.
9. ISO 860 (1996): *Terminology work / Harmonization of concepts and terms*, http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=5240; 16. 9. 2013.
10. ISO 704 (2000E): *Terminology work / Principles and methods*, http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=31696; 16. 9. 2013.
11. ISO 15188 (2001): *Project management guidelines for terminology standardisation* http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=26698; 16. 9. 2013.
12. Karadža, Mevlida (1984): "Izvori srpskohrvatske gramatičke terminologije – uloga i mjesto Vuka Karadžića u njenom formiranju i standardizaciji u njenom formiranju i standardizaciji", *Radovi X*, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
13. Karadža, Mevlida (1989): "Geografska terminologija", *Radovi XIV*, 123-188, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
14. Crystal, David (1988): *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, preveli Ivan Klajn i Boris Hlebec, "Nolit", Beograd.
15. Minović, Milivoje (1974): "Termin kao jezički znak – semiotička projekcija terminološke problematike", *Radovi I*, str. 205-218, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
16. Minović, Milivoje (1975): "O specifičnostima srpskohrvatskih naučnih i tehničkih termina", *Radovi II*, str. 9-70, Institut za jezik i književnost, Sarajevo, 1975.

17. Montviloff, Victor (1990): *National Information Policies (Nacionalne informacijske politike)*, UNESCO, Pariz.
18. Muratagić-Tuna, Hasnija (2005): *Bosanski, hrvatski i srpski aktuelni pravopisi: sličnosti i razlike*. Bosansko filološko društvo, Sarajevo.
19. Nielsen, Torben Lindholm; Jakšić, B; Uzunović, R (2006): *English-serbian Glossary of Technical Terms in The EU Directives of New Approach and Global Approach (Englesko-srpski rečnik tehničkih termina u evropskim direktivama Novog pristupa i Globalnog pristupa; preveo: D. Dimitrijević)*, Danski tehnološki institut – DTI, Ministarstvo za unutrašnje ekonomske odnose SCG, Beograd, 2006.
20. Pešikan, Mitar (1975): "Opšti rečnik i problemi stručne, posebno botaničke terminologije", *Radovi II*, str. 71-82, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
21. Simeon, Rikard (1969): *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb.
22. Stančić, Ljiljana (1982): "Pokušaji ujednačavanja hrvatskosrpske gramatičke terminologije u XX stoljeću", *Radovi IV*, magistarski rad, str. 125-256, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
23. Stančić, Ljiljana (1986): "Lingvistička terminologija u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave", *Radovi XII*, monografija, Institut za jezik i književnost, Sarajevo.
24. Šćepanović, Bogić (ur.) (1996): *Standardizacija terminologije*, Savezni zavod za standardizaciju, Institut za srpski jezik SANU, Yu forum kvaliteta, Beograd.
25. Valentios, Kostas; Mantzari, Elena (2006): "**The linguistic dimension of terminology: Principles and methods of term formation**", *Ist Athens International Conference on Translation and Interpretation. Translation: Between Art and Social Science*, 13-14 oktobar.
26. UNESCO (1976): *Terminology of documentation*, The UNESCO Press, Pariz.